

RORSCHACH'DA HAREKET YANITLARI

BAYEZİD, G., AKBOY, R., ARSAN, C.

ÖZET : Rorschach'da hareket yanıtlarının tanınması, değerlendirilmesi ve yorumlanmasına ilişkin genel bilgiler sunulmuştur.

ABSTRACT : Gülnur BAYEZİD, Rengin AKBOY, Cevdet ARSAN, Dokuz Eylül University Faculty of Medicine. Movement responses in the Rorschach. The theory of human movement responses in the Rorschach test has been briefly reviewed and the methods of scoring and interpretation of M responses have been presented.

Key Words : Rorschach, Movement responses.

Anahtar Sözcükler : Rorschach, hareket yanıtları

Rorschach protokollerinin yorumunda hareket (M) yanıtları büyük önem taşır. Bu yanıtları tanımada Rorschach uygulayıcısı bilgili ve deneyimli olmalıdır. M yanıtlarının yorumu konusunda ise benimsemiş olduğu Rorschach sistemi doğrultusunda yorum getirirken diğer sistemlerin yorum tarzlarını tanımak, bu konudaki farklılıkları anlamak onun konuya bakış açısını genişletecektir.

Literatür M'nin diğer kişilik aktiviteleriyle olan interaksiyonunun anlamı ve geçerliliğine ilişkin çalışmalarla doludur. Ancak ülkemizde Rorschach konusundaki yayınların sayısı kısıtlıdır. Biz bu yazı ile benimsemiş olduğumuz Rapaport-Schafer sistemi temelinde zaman zaman diğer sistemcilerin de görüşlerine yer vererek Rorschach öğrencisi için M yanıtlarının tanınması, değerlendirilmesi ve yorumuna ilişkin genel bilgi vermeyi amaçlamaktayız.

Dr.Gülnur BAYEZİD, Dr.Rengin AKBOY, Prof.Dr.Cevdet ARSAN. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı.

M YANITLARI nedir

Hareket yanıtları bireyin durağan olan mürekkep lekelerine yaptığı hareket yorumlarıdır. Rorschach'da M kişilik yapısının her sektöründen bir kesit veren çok boyutlu bir kavramdır. Bu konudaki literatür incelendiğinde M yanıtlarının bireyin zekası, yaratıcılığı, potansiyel olarak bulunan ve var olan uyum kaynakları, dış dünyada gösterdiği davranışları, rol ve tutumları, gerçeği değerlendirmeye ve gerçekten uzaklaşmama duyduğu gereksinim, değişmeyi kabul etme derecesi ve terapi konusunda ne derece işbirliği göstereceğine ilişkin bilgi verdiği üzerine değişik görüşlere ve bu görüşleri doğrulamak amacı ile yapılmış çok sayıda araştırmaya rastlanmaktadır.

HAREKET YANITLARININ TANINMASI

Bir Rorschach protokolünde bulunan hareket yanıtının M sayılması için insan hareketi olması gerektiği görüşü bir çok sistem tarafından benimsenmiştir. Hayvan veya cansızlara ilişkin hareketler M sayılmazlar. Bununla birlikte hayvan veya cansızlara atfedilen insan hareketleri M olarak hesaba alınır. Örneğin : "Dağa tırmanan ayı" yanıtı M değilken "Danseden ayılar" yanıtı M olarak puanlanır. FM hareket ve kas gerilimine az vurgu yapıldığında, zayıf ve aktif olmayan insan hareketlerinde (Örn:"Ayakta duran birisi") veya harekette hayvan hareketine benzer yönlere vurgu yapıldığında veya hayvanların yaptıkları hareketin insan hareketini andırır bir yönü bulunduğunda (Örn:"Bir şeyden korkmuş kaçan bir ayı" veya "Üpüşen maymunlar") yapılan bir puanlamadır. Bu puanlama harekete eğilimi göstermekte olup, niceliksel değeri hareket yanıtlarının yarısı ağırlıktadır, yani M değerlendiriminde 0.5 puan alır. Bu tür yanıtlar bireyin fantazilerinin anlaşılmasında yardımcı olurlar (1). Ms sembolü ise Rapaport-Schafer sisteminde küçük alanlara verilen hareket yanıtlarının belirlenmesinde kullanılır.

Rorschach öğrencisi sık verilen bir hareket yanıtıyla karşılaştığında testi alan bireyin verbalizasyonunda bir gariplik veya belirsizlik sezmiyor ise soruşturma yapmaksızın M puanı verebilir. Çünkü daha önceki makalemizde de belirttiğimiz üzere soruşturma esnasında determinantlar üzerinde ne kadar çok durulur ise test kayıdı o kadar geçersizleşir (2). Genellikle hareket görülen bir figürde testi alan bireyin verbalizasyonunda hareket tanımına rastlanmıyorsa soruşturma gereklidir. Testi alan bireyin yanıtında hareket olabilir izlenimi alınıyorsa hareketin olup olmadığı şu sorularla anlaşılabilir:1) Bu figürü bana tanımlayın. 2) Bunun hakkında söylemek istediğiniz başka şey var mı?. 3) O bir şey yapıyor mu?. 4) Onun duruşu nasıl?. Eğer ilk iki

soruyla hareketin varlığı saptanırsa bu yanıt M olarak puanlanır. Son iki soru ise oldukça yönlendirici olduğundan hareket yanıtı elde edilse dahi bu M ile değil FM sembolü ile puanlanmalıdır (3). Soruşturma esnasında bireyin genellikle el kol hareketiyle tanımlaması yanıtın M olduğunu kesinleştirir.

M YANITLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE YORUMLANMASI

M Yanıtlarının niteliği ve niceliği değerlendirmede önem taşır.

M Yanıtlarının Niteliksel Değerlendirmesi:

Niteliksel değerlendirmede hareketin yönü ve M yanıtlarının görünürdeki anlamının altındaki içeriğin anlaşılması önem taşır. Hareketin yönünde hareket algısı kartın merkezine doğru ise yani içe doğru kıvrılma veya eğilme şeklinde ise "fleksör kinestezi" adını alır. "Ekstensör kinestezi" yanıtlarında ise hareket kartın merkezinden çevreye doğrudur. Fleksör algılama bireyin pasif, boyun eğici tutumları olduğuna, introversif ve sosyal olmayan tutum ve davranışları olduğuna işaret eder (4). Birey kendi kabuğuna çekilmiştir. Genellikle bu tür yanıtlar otistik fantazilere kapılan kişiler tarafından verilir. Fleksör kinestezi yanıtı veren kişiler ekstensör kinestezi yanıtları verenlere kıyasla diğer insanlardan daha az etkilenirler, onlara katılım göstermezler, izole dirler. Ekstensör kinestezi yanıtı veren bireyler son derece aktif kişilerdir, atılgan ve girişimcidirler. Bu tür yanıtlar yaratıcı, hırslı ve kendini gerçekleştirme isteği duyan kimselerde görülür.

İçerik değerlendirmesinde sembolizasyon yorumu önemlidir. Beck'e göre M yanıtları veren birey bazı düşünceleri bilinçten uzaklaştırma durumundadır. Bu insan formundaki M yanıtları için de geçerlidir. Fakat hayvan formunda M yanıtı veren birey söz konusu anlamı bilincinden daha da uzak tutma durumundadır. Bu anlamlar çoğunlukla korku veya isteklerle ilgilidir (5).

M Yanıtlarının Niceliksel Değerlendirmesi:

Niceliksel değerlendirmede M yanıtlarının toplam sayısal değerine bakılır. M yanıtlarının en fazla toplandığı protokoller ideasyonel semptomları gösteren kişilere aittir. Küntlük, unutkanlık ya da ideasyonun inhibisyonu olan durumlarda M yanıtlarının azaldığı görülür (3). Örneğin deliryan düşüncenin belirgin olduğu akut şizofreni vak'alarında M yanıtları en fazla görülür. Bunun tam tersine olarak kronik ve deteriore şizofrenlerin düşüncelerinde bariz küntleşme görüldüğü için M yanıtları da çok azdır. Nevrotiklerde en fazla M yanıtı

obsessif kompulsiflerde, en az M yanıtı ise depressiflerde görülür. Histeriklerde M represyon ve impuls kontrolündeki yetersizlik nedeniyle azdır. Eğer patoloji belirtisi yoksa M'lerin çokluğu düşünel (ideasyonel) semptom formasyonunu gösterir. Psikopatoloji belirtileri varsa ancak M hiç yoksa yada bir tane ise düşünce üretme gücünde bir kısıtlanma veya impulsleri geciktirmeme bulunduğu düşünülür (3).

M nin yorumuna katılan bir diğer yön de algılanan kısmın F+ veya F- oluşu yani form düzeyidir. Formun doğru olarak algılanması (F+) gerçeklik ile bağlantıyı gösterir ve M+ olarak puanlanır. M- yanıtları çoğunlukla ajite bir mutluluk tablosu içindeki kişilerde, hafifçe entoksike olmuşlarda, alkoliklerde ve epileptiklerde belirgin görülür. Üstün zekalı kişiler çok miktarda WM+ yanıtları verirler (4).

Belirli kartlara verilen M yanıtları normaldir. Kart III'e sıklıkla ve evrensel olarak M yanıtı verilir. Burada M görülmemesi garip karşılanır. İnsan hareketi yanıtları çoğunlukla III, VII no'lu kartlarda görülmekte olup I, II ve IX no'lu kartlarda daha az görülür. Diğer kartlarda ise insan hareketi yorumu daha da azdır. V, VI ve VIII no'lu kartlara insan hareketi yanıtı verebilen kişiler ya çok yetenekli, orjinal yanıt verebilen yada gerçekten uzaklaşıp tamamıyla kendi dünyası içinde yaşayanlardır (3).

M Yanıtlarının Yorumdaki Önemi :

M yanıtları kişiliğin şu alanlarında bilgi vermektedir : a) zeka b) yaratıcılık kapasitesi c) uyumsal yeterlilik d) doyumunu geciktirebilme kapasitesi veya impuls kontrolü.

a) Hermann Rorschach'a göre normallerde M sayısı zekanın üreticiliğinden doğmaktadır. Bir çok araştırmacı da (Altus, Thompson, Hertz, Tucker, Wittenborn) M ve zeka arasında pozitif bir ilişki olduğunu ispatlamışlardır. Altus ve Thompson orjinal ve daha az stereotipik olan M yanıtlarının popüler M'lere kıyasla zeka ile daha büyük oranda ilişkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Beck'e göre zeka skalası düştükçe M azalır, fakat geri zekalılarda dahi yüksek düzeyde M'ye rastlanabilir. Ancak geri zekalılar çoğunlukla M olarak yorumladıkları formun yerini kartta gösteremezler (6).

b) M yaşamın katı gerçekleri ötesindeki hayal dünyasını, yaratıcılık potansiyelini açığa çıkarır (7). Ancak yaratıcılık potansiyeli latent kalmış, tanınmayıp yararlanılmamış olabilir. Rapaport ve Schafer'a göre M iç eğilimlerin göstergesi olup çağrışımsal zenginlik derecesini ortaya koymaktadır. Rorschach'a göre M içrel yaşantının

(inner-life) bir göstergesi olup, bireyin içrel yaşantılarını affektif olarak adaptif bir tarzda kullanma eğilimini gösterir. Klopfer ve Hertz M yanıtlarını bireyin fantazisi ile onun gerçek dünya ve obje ile olan ilişkilerindeki eksternal oryantasyonu arasındaki fonksiyonel ilişkiyi ortaya koyan psikolojik bir süreç olarak yorumlamışlardır. Beck'e göre M duygudur. Birey gösteremediği istek ve duygulara sahiptir. Sosyal roller egosuna bunu engeller der. Sonuçta birey istek ve duygularını diğer insanların gösteremediği bir yerde kendi hayal dünyasında yaşar. M bu istek duyguların süblimasyon veya deplasmanına izin veren fantazileri açığa çıkarır (6).

c) M bireyin uyarıcı çevrenin rijid realizminden olan bağımsızlığını, potansiyel olarak bulunan ve gerçekte var olan uyum kaynaklarını gösterir. Bireyin değişmeyi kabul etme derecesini ortaya koyar ve ne derece işbirlikçi tutum gösterdiğini açığa çıkarır. Klein ve Scheloesinger'e göre M yanıtlarının bir protokolda belirli bir miktarda bulunması bireyin görsel organizasyon görevini kabul ettiğini ve kendi mefaat için kendi alanına girilmesine izin verdiğini gösterir. Ayrıca algısal bir problemde çözüm için belirsiz veya dengesiz olan durumlara ne derece iyi tolere edebildiğini buradan anlayabilir, bireyin bilinen statik şekilleri yorumlarken gerçeği değerlendirmeye duyduğu gereksinimi saptayabiliriz. Buna karşılık bireyin form yanıtlarına sarılması onun uyarıcı çevrenin katı realizmine bağımlı olduğunu ve uyum kaynaklarının sınırlı olduğunu gösterir (7).

d) M bireyin gösteremediği istek ve dürtülerin yerine geçen fantazileri belirler. Singer, Meltzoff ve Goldman yaptıkları araştırmada motor inhibisyonu takiben M yanıtlarında artma olduğunu gözlemlemişlerdir. Rapaport M yanıtlarının impulslarına göre aniden eyleme vurma özelliği taşıyanlarda bulunmadığını sorunlarını daha çok düşünce yoluyla halletme eğiliminde olanlarda gözlemlendiğini belirtmiştir. Beck, Molish ve Thetfold artan yaş ile M yanıtlarının derece derece çoğaldığını saptamışlardır. Piotrowski de M yanıtlarının okul yaşında başladığını çünkü çocuğun sosyal ortama girmesiyle hareketlerini denetlemesinin arttığını ileri sürmüştür (8). Kısaca M'nin doyumu geciktirme kapasitesine ve ego gelişimine ilişkin bilgi verdiği bir çok araştırmacı tarafından doğrulanmıştır.

M yanıtlarının tek başına olduğu kadar C yanıtları ile kombinasyonu da yorumda önem taşır. M/C oranına "Experience Balance" adı verilir. EB yani M/C dengesi bireyin duygu ve impulslarını, geliştirdiği ideasyon ile stabilize edip edemediğine ve duygu impuls arasındaki dengeye ilişkin bilgi verir. Rapaport normal uyumlu bireylerin protokollerindeki M yanıtlarıyla C yanıtları sayısının aşağı yukarı birbirine eşit olması gerektiğini ileri sürmüştür. Rapaport-Schafer

sisteminde EB'nin yerini M% alır ve "Top. M" şeklinde hesaplanır.
Top.M+ Top.C

Tanı açısından M%'nin önemini Rapaport şu şekilde tanımlamıştır :
"Psikotik bir protokoldaki M egemenliği akut sanrısız (delüzyonel) bir durumun varlığına, prezizofrenik bir durumda "overideastinol" tip prezizofreniye, depressif bir protokoldaki depresyona eşlik eden obsessif veya şizoid eğilimler olduğuna, nevrotik yelpazede obsessif patolojinin varlığına ve normal alanda daha çok süblime edilmiş çok iyi bir uyum tarzına işaret eder"(9).

KAYNAKLAR

1. ALLISON, J., BLATT, S.J., ZIMET, C.N.: The interpretation of psychological tests. New York, Harper and Row Publishers, 1968.
2. ARSAN, C., BAYEZİD, G., AKBOY, R.: Rorschach'ın uygulamada kullanılması. Tıp Dünyası 1985; 58: 7-14.
3. RAPAPORT, D., GILL, M.M., SCHAFFER, R.: Diagnostic Psychological Testing, Revised ed. New York, International Universities Press, 1980.
4. ZULLIGER, H.: The Zulliger individual and group test. New York, International Universities Press, 1969.
5. BECK, S.J., BECK, A.G., LEVITT, E.E., MOLISH, H.B. Rorschach's Test. I. Basic Processes, 3'rd edition. New York, Grune and Stratton, 1961.
6. BECK, S.J., MOLISH, H.B. : Rorschach's Test II, 2'nd edition. New York, Grune and Stratton, 1967.
7. ALLEN, R.M.: Student's Rorschach Manual, Revised ed. New York, International Universities Press, 1978.
8. EXNER, J.E.: The Rorschach's Systems. New York, Grune and Stratton, 1969.
9. RAPAPORT, D., GILL, M., SCHAFFER, R.: Diagnostic psychological testing the theory, statistical evaluation, and diagnostic application of a battery of tests, Vol. II. Chicago, Year Book Publishers, 1946.